

KEDUDUKAN WALI HAKIM DALAM PERKAHWINAN DI MALAYSIA DARI SUDUT SYARIAH DAN PERUNDANGAN⁸⁹

Dr. Zulfaqar Bin Mamat⁹⁰

Dr. Wan Abdul Fattah Bin Wan Ismail⁹¹

Dr. Lukman Bin Abdul Mutalib⁹²

Dr. Syahirah Bt. Abdul Shukor⁹³

Dr. Hasnizam Bin Hashim⁹⁴

ABSTRAK

Wali merupakan rukun penting dalam perkahwinan. Tanpa wali maka sesebuah perkahwinan itu tidak akan terhasil. Para fuqaha Islam telah menggariskan bidangkuasa kepada wali untuk menikahkan orang yang di bawah tanggungjawabnya mengikut tertib wali, secara amnya kuasa tersebut tidak boleh berpindah kepada orang lain selagi wali yang berada di kedudukan awal masih hidup dan mampu melaksanakan tanggungjawab sebagai wali. Walau bagaimanapun dalam sesetengah kes tertib wali boleh berpindah kepada wali hakim kerana beberapa sebab yang diiktiraf oleh syarak. Kajian ini menggunakan metod kualitatif melibatkan kajian

89 Kertas kerja ini adalah sebahagian daripada projek penyelidikan di bawah Geran Penyelidikan Dalam USIM (PPPI/FSU/0217/05100/11618) bertajuk “Pemisahan Kehakiman Dalam Isu Langkau Wali: Kajian Kes di Mahkamah Syariah Negeri Sembilan”.

90 Pensyarah Kanan, Fakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia, 71800 Nilai, Negeri Sembilan, Malaysia, emel: zulfaqar@usim.edu.my.

91 Prof. Madya, Fakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia, 71800 Nilai, Negeri Sembilan, Malaysia, emel: wanfattah@usim.edu.my.

92 Prof. Madya, Fakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia, 71800 Nilai, Negeri Sembilan, Malaysia, emel: lukman@usim.edu.my.

93 Pensyarah Kanan, Fakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia, 71800 Nilai, Negeri Sembilan, Malaysia, emel: syahirah@usim.edu.my.

94 Pensyarah Kanan, Fakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia, 71800 Nilai, Negeri Sembilan, Malaysia, emel: hasnizam@usim.edu.my.

kepuustakaan dan kajian kes, di mana ia akan melihat secara lebih spesifik definisi wali dan wali hakim dalam pensyariatian Islam, sebab perpindahan wali nasab kepada wali hakim berdasarkan hukum syarak dan juga undang-undang yang berkuatkuasa di Malaysia serta sebab-sebabnya. Dapatan kajian merumuskan bahawa tertib wali dalam perkahwinan merupakan satu kewajipan yang perlu dipatuhi, walau bagaimanapun masih terdapat beberapa pengecualian yang dibenarkan melangkauinya menurut pandangan para fuqaha termasuk dalam kes wali hakim. Ini bagi memastikan tujuan pensyariatian dan masalah umat Islam sentiasa diutamakan. Kajian mendapati, perpindahan wali telah diamalkan dalam undang-undang perkahwinan di Malaysia. Peranan wali hakim juga telah ditetapkan dalam Enakmen Undang-undang Keluarga Islam di negeri-negeri. Sungguhpun begitu, kajian mendapati masih kedapatan kes-kes yang melibatkan kesalahan penggunaan wali hakim, terutamanya kes-kes berkaitan perkahwinan tidak mengikut undang-undang seperti kahwin di Selatan Thailand. Kes seumpama ini perlu diambil cakna oleh pasangan dan juga pihak berwajib bagi memastikan ianya memenuhi syarat sah perkahwinan dan mencapai matlamat perkahwinan itu sendiri.

Kata kunci : wali hakim, tertib wali, perkahwinan.

PENDAHULUAN

Wali merupakan rukun penting dalam perkahwinan. Tanpa wali atau tanpa keizinannya maka sesebuah perkahwinan itu tidak akan terhasil. Sabda Nabi SAW:

لا نكاح الا بولي وشاهدي عدل

(رواه أبو داود)

Maksudnya: Tidak sah nikah tanpa wali dan dua orang saksi yang adil

Dalam merealisasikan maksud hadis di atas, para fuqaha Islam telah membahagikan wali kepada kategori tertentu mengikut keutamaannya. Abu Ishaq al-Syirazi (1996) menyatakan terdapat tiga kategori wali iaitu wali hakim, wali *mujbir* dan juga wali *ikhtiar*. Wali hakim atau wali raja adalah bagi pihak yang tidak mempunyai wali atau tidak memiliki wali sah menurut hukum syarak seperti wali enggan, wali tinggal terlalu jauh, wali akrab yang tidak dapat dikesan dan termasuklah juga bagi kes anak tak sah taraf. Manakala wali *mujbir* dan wali *ikhtiar* pula merupakan wali nasab kepada wanita yang diwalikan olehnya. Perbincangan dalam kertas kajian ini lebih ditumpukan kepada wali hakim dari sudut takrif, tertib kedudukannya, bidang kuasa menurut syarak dan perundangan serta kes-kes yang melibatkan perpindahan wali nasab kepada wali hakim yang berlaku di Negeri Sembilan. Penggunaan wali secara umumnya dan wali hakim secara khususnya mempunyai kaedah dan cara tertentu. Ia sangat perlu di teliti kerana melibatkan kesahan sesuatu perkahwinan.

DEFINISI WALI HAKIM

Sebelum mengemukakan definisi wali hakim, terlebih dahulu dikemukakan takrif wali, dimana dari segi bahasa ia merujuk kepada perkataan bahasa Arab yang bermaksud penguasa atau pemimpin. Sementara dari segi istilahnya pula, Kamus Dewan (2010) mendefinisikan sebagai orang yang boleh menikahkan pengantin perempuan. Ia selalunya dikaitkan dengan kuasa bapa atau datuk untuk menikahkan anak atau cucu mereka. Hal ini bertepatan dengan definisi yang dikemukakan Al-Jaziri (2004) yang wali sebagai seseorang yang menentukan sahnya akad, dan akad nikah tidak sah dengan ketiadaannya. Mereka ialah ayah, wakil yang diwasiatkan, kaum kerabat yang dekat, penguasa dan raja.

Wali hakim pula ialah sultan atau pemerintah sebagai ketua negara Islam atau hakim atau sesiapa sahaja yang diberikan kebenaran dan kuasa untuk menjadi wali nikah kepada perempuan itu (Ibn Qudamah. 1997). Al-Hasri (1987) pula mendefinisikan wali hakim ialah sultan atau hakim atau sesiapa sahaja yang dilantik dan diberikan kuasa kepadanya

untuk menjadi wali ketika ketiadaan wali khas dengan sebab pertalian kekeluargaan misalnya.

Jelasnya di sini, wali samada wali nasab atau wali hakim adalah suatu amanah yang dipertanggungjawabkan kepada individu yang berkelayakan secara umumnya untuk menjaga dan memastikan urusan orang yang berada di bawah tanggungannya sentiasa mendapat kebaikan dan terhindar dari sebarang keburukan, termasuk dalam soal perkahwinan, pemberian nafkah dan seumpamanya.

TERTIB KEDUDUKAN WALI HAKIM

Dalam perbincangan tentang wali ini, antara perkara yang ditekankan selain syarat-syarat menjadi wali ialah siapa yang diberi kuasa atau lebih berhak menjadi wali. Secara amnya para fuqaha menyatakan kuasa wali dimiliki oleh orang tertentu mengikut tertib susunan wali. Kuasa wali tidak berpindah kepada orang lain selagi wali yang berada di kedudukan awal masih hidup dan mampu melaksanakan tanggungjawab sebagai wali. Tiada perselisihan di kalangan fuqaha mazhab Maliki, Syafei, Ishaq, Abu Ubaid dan Abu Hanifah bahawa wali hakim juga merupakan wali yang diiktiraf kuasanya untuk mengahwinkan perempuan apabila tiada wali atau wali enggan (Ibn Qudamah. 1997). Kedudukan wali hakim menurut kebanyakan fuqaha adalah berada pada tertib susunan terakhir dalam tertib susunan wali selepas wali *mujbir* dan wali *ikhtiar*, tetapi dalam mazhab Maliki wali hakim berada dalam kedudukan kedua akhir mengikut tertib susunannya. Berikut dinyatakan tertib susunan wali setiap mazhab untuk lebih jelas.

1. Tertib Wali Dalam Mazhab Hanafi

Dalam mazhab Hanafi tertib wali berlaku dalam kes wali *ijbar* sahaja (iaitu perwalian kepada wanita yang masih kecil sama ada anak dara atau janda, begitu juga wanita yang telah dewasa akan tetapi kurang kecerdikannya) (Al-Zuhaili:2004).

Perwalian nikah menurut mazhab Hanafi perlu mengikut tertib sepertimana berikut (Muawwadh: 2015):

- a. Kaum kerabat lelaki yang termasuk dalam *asabah binafsih*. Mereka perlu mengikut tertib yang paling dekat terlebih dahulu iaitu:
  - i. Kelompok anak lelaki (جهة البنوة)
  - ii. Kelompok bapa (جهة الأبوة)
  - iii. Kelompok adik beradik lelaki (جهة الأخوة)
  - iv. Kelompok bapa saudara (جهة العمومة)
- b. Seterusnya diikuti oleh pemilik kepada hamba abdi dan *asabahnya*.
- c. Seterusnya kaum kerabat yang bukan *asabah* dari *ashab al-furud* dan *zawi al-arham* (kelompok wanita).
- d. Seterusnya sultan atau penolongnya iaitu qadi.

2. Tertib Wali Dalam Mazhab Maliki

Secara amnya, dalam Mazhab Maliki terdapat wali *mujbir* dan bukan *mujbir*, para fuqaha Mazhab Maliki hanya membenarkan bapa dan orang yang diwasiatkan bapa serta pemilik hamba sahaja sebagai wali *ijbar* yang boleh memaksa perkahwinan pengantin perempuan yang dara, masih kecil atau gila. Melainkan dalam masalah perempuan anak dara, masih kecil dan anak yatim maka wali *ikhtiar* (selain wali *ijbar*) boleh mengahwinkannya dengan keizinan qadi kerana takut akan berlaku kefasadan pada agamanya, tiada orang yang memberi nafkah kepadanya atau takut kehilangan hartanya (Al-Zuhaili:2004).

Adapun wali yang bukan *mujbir* maka tertentu tertib walinya adalah seperti berikut:

- a. Anak lelaki, cucu lelaki dan ke bawah

-
-
- b. Seterusnya bapa
  - c. Adik beradik lelaki seibu sebapa, adik beradik lelaki sebapa, anak saudara lelaki seibu sebapa dan anak saudara lelaki sebapa
  - d. Datuk
  - e. Bapa saudara, sepupu lelaki (anak bapa saudara) dengan mendahulukan seibu sebapa
  - f. Moyang sebelah bapa, bapa saudara kepada bapa dan anaknya, bapa saudara kepada datuk dan anaknya
  - g. *Maula* kepada pengantin, iaitu orang yang memerdekakannya dan *asabahnya*
  - h. Penjaga pengantin yang bukan *asabah*
  - i. Hakim atau qadi
  - j. Semua orang Islam berdasarkan wilayah umum sekiranya tiada wali sepertimana yang dinyatakan tadi

3. Tertib Wali Dalam Mazhab Syafie

Mazhab Syafie sebagaimana Mazhab Maliki membahagikan wali nikah kepada *mujbir* dan bukan *mujbir*. Sungguhpun begitu wali *mujbir* dalam Mazhab Syafie ada tiga iaitu bapa, datuk dan pemilik hamba.

Adapun wali *ikhtiar* (bukan *mujbir*) adalah berdasarkan tertib berikut (Al-Jaziri:2004):

- a. Bapa
- b. Datuk sebelah bapa dan ke atas
- c. Adik-beradik lelaki seibu sebapa
- d. Adik-beradik lelaki sebapa
- e. Anak saudara (anak kepada adik-beradik lelaki seibu sebapa)

-
-
- f. Anak saudara (anak kepada adik-beradik lelaki sebapa)
  - g. Bapa saudara seibu sebapa (adik-beradik lelaki kepada bapa yang seibu sebapa)
  - h. Bapa saudara sebapa (adik-beradik lelaki kepada bapa yang sebapa)
  - i. Sepupu (anak lelaki kepada bapa saudara yang seibu sebapa)
  - j. Sepupu (anak lelaki kepada bapa saudara yang sebapa)
  - k. *Mu'tiq* (tuan kepada hamba yang dimerdekakan) dan *asabahnya*
  - l. Jika semua wali di atas tidak ada maka yang menjadi wali ialah wali sultan

4. Tertib Wali Dalam Mazhab Hanbali

Mazhab Hanbali juga membahagikan wali kepada *mujbir* dan bukan *mujbir*. Wali *mujbir* ialah bapa, orang yang diwasiatkan oleh bapa dan hakim sekiranya ada keperluan (Al-Jaziri:2004).

Adapun wali bukan *mujbir* adalah berdasarkan tertib berikut:

- a. Bapa
- b. Datuk sebelah bapa dan ke atas
- c. Anak, cucu dan ke bawah
- d. Adik-beradik lelaki seibu sebapa
- e. Adik-beradik lelaki sebapa
- f. Anak saudara lelaki seibu sebapa dan ke bawah
- g. Bapa saudara seibu sebapa
- h. Sepupu (anak lelaki bapa saudara seibu sebapa)
- i. Bapa saudara sebapa

j. Sepupu (anak lelaki bapa saudara sebapa)

k. *Mu'tiq* (tuan kepada hamba yang dimerdekakan) dan asabahnya Wali sultan atau penggantinya

PERANAN WALI HAKIM DALAM PERKAHWINAN

Peranan wali hakim dalam pernikahan hanya berlaku apabila wali yang lebih dekat (*aqrab*) sama ada wali nasab atau wali *ikhtiar* tidak dapat menjalankan tugasnya kerana halangan yang dibenarkan oleh syarak. Dengan kata lain wali hakim hanya berfungsi sebagai wali pengganti jika wali nasab tidak ada atau enggan menikahkan perempuan yang ada di bawah pewaliannya. Sumber hukum tersebut adalah bersandarkan sabda Rasullullah SAW:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَيَّمَا امْرَأَةٍ لَمْ
يُنِكَحْهَا الْوَالِي فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ
فَإِنْ أَصَابَهَا، فَلَهَا مَهْرُهَا بِمَا أَصَابَ مِنْهَا، فَإِنْ اشْتَجَرُوا،
فَالسُّلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لَا وَلِيَّ لَهُ.

(رواه أبو داود)

Maksudnya: Mana-mana perempuan yang tidak dinikahkan oleh wali maka pernikahannya batal, batal dan batal. Sekiranya perempuan itu telah disetubuhi maka baginya mahar lantaran persetubuhan tersebut. Sekiranya mereka berbantahan (enggan menikahkan), maka sultan menjadi wali bagi yang tidak ada wali.

Sungguhpun begitu menurut fuqaha, wali hakim atau raja boleh menikahkan pasangan menggantikan wali *aqrab* dalam beberapa keadaan sepertimana berikut:

-
-
- i. Wali *aqrab* dalam ihram haji/umrah. Sekiranya wali *aqrab* tertegah dari melakukan akad nikah kerana sedang dalam ihram haji atau umrah maka hak tersebut tidak berpindah kepada wali *ab'ad*, tetapi berpindah kepada wali sultan (Al-Nawawi:2005).
  - ii. Wali *aqrab* sengaja enggan menikahkan. Menurut Imam Ahmad keengganan wali *aqrab* menikahkan pengantin akan memindahkan hak tersebut kepada wali *ab'ad*, tetapi jumhur fuqaha daripada mazhab Hanafi, Maliki dan Syafie menyatakan hak tersebut berpindah kepada wali raja atau sultan berdasarkan hadis yang menyerahkan kuasa wali kepada sultan apabila berlaku pertikaian (Al-Zuhaili: 2004).
  - iii. Wali ghaib (hilang). Menurut pendapat fuqaha Hanafi dan Hanbali, apabila wali ghaib yang melebihi jarak yang mengharuskan qasar solat (89 km) dan dia tidak mewakilkan kepada orang lain untuk menjadi wali, maka berpindah hak pewalihan tersebut kepada wali *ab'ad* dan bukan kepada wali sultan. Adapun fuqaha Syafie berpendapat apabila wali ghaib melebihi dua marhalah dan tiada wakil yang hadir maka sultan negeri atau wakilnya boleh mengahwinkan pengantin tersebut, bukannya wali *ab'ad* menurut pendapat yang *asah* (Al-Zuhaili:2004).
  - iv. Anak tidak sah taraf. Anak tidak sah taraf ialah anak yang lahir sebelum adanya perkahwinan yang sah. Sekiranya anak yang tidak sah taraf itu perempuan, semasa dia berkahwin maka walinya ialah wali hakim kerana anak itu dianggap tidak mempunyai wali nasab (Al-Syafei: 2001)

WALI HAKIM DALAM ENAKMEN UNDANG-UNDANG KELUARGA ISLAM DI MALAYSIA

Setiap orang Islam yang berkahwin di Malaysia terikat dengan undang-undang dan prosedur yang telah ditetapkan di negeri-negeri tempat beliau menetap. Enakmen Keluarga Islam Negeri atau Akta Keluarga Islam Negeri merupakan undang-undang yang dirujuk dalam mengurus hal-hal yang berkaitan dengan perkahwinan di negara ini.

Perkara berkaitan wali termasuk wali hakim dibincang dalam perkara berkaitan syarat-syarat sah perkahwinan. Keseluruhan undang-undang keluarga Islam di negeri di Malaysia mempunyai peruntukan berkaitan dengan orang yang boleh mengkadnikahkan perkahwinan. Bagi Wilayah Persekutuan, Negeri Sembilan, Johor, Kedah, Kelantan, Melaka, Pulau Pinang, Perlis, Sabah dan Selangor, undang-undang yang berkuat kuasa menjelaskan orang yang boleh mengkadnikahkan perkahwinan menurut hukum syarak terdiri daripada individu yang berikut: (1) wali di hadapan pendaftar; (2) wakil wali di hadapan dan dengan kebenaran pendaftar; (3) pendaftar sebagai wakil wali; dan (4) wali Raja sekiranya suatu perkahwinan itu melibatkan seorang perempuan yang tiada mempunyai wali daripada nasab.

Tafsiran perkara “wali” ada dinyatakan di dalam Seksyen 2 Akta Keluarga Islam Wilayah Persekutuan 1984, iaitu “wali Mujbir” ertinya bapa atau datuk sebelah bapa dan ke atas; dan “wali Raja” ertinya wali yang ditauliahkan oleh Yang di-Pertuan Agong, dalam hal Wilayah-Wilayah Persekutuan, Melaka, Pulau Pinang, Sabah dan Sarawak, atau oleh Raja, dalam hal sesuatu Negeri lain, untuk mengahwinkan perempuan tidak mempunyai wali dari nasab.

Negeri Pahang, Perak dan Sarawak juga mempunyai peruntukan yang sama, namun negeri-negeri terbabit menggunakan istilah “wali hakim” yang merujuk kepada wali Raja. Bagi negeri Sarawak terdapat penambahan peruntukan, di mana dalam subseksyen 6(3) Ordinan Undang-undang Keluarga Islam, 2001 (Ordinan 43 Tahun 2001)

memperuntukkan kuasa kepada Yang di-Pertua Negeri untuk: (a) Melantik dan mentauliahkan ketua hakim syarie menjadi wali hakim bagi perempuan yang tidak mempunyai wali atau dalam mana-mana keadaan wali berpindah kepada wali hakim menurut undang-undang Islam; dan (b) Memberikan kuasa *istikhlaf* kepada ketua hakim syarie untuk melantik mana-mana orang yang difikirkannya layak bagi mengakadnikahkan perempuan yang tidak mempunyai wali atau dalam mana-mana keadaan wali berpindah kepada wali hakim menurut undang-undang Islam.

Wali yang diberi kuasa mengakadnikah perlu mematuhi syarat-syarat yang telah ditetapkan oleh hukum syarak. Seksyen 11, Akta Undang-undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984 misalnya menyatakan, “Suatu perkahwinan adalah tidak sah melainkan jika cukup semua syarat yang perlu, menurut Hukum Syarak, untuk menjadikannya sah”. Maka, apabila syarat-syarat wali dan tertib urutan wali tidak diikuti seperti yang ditetapkan oleh syarak, perkahwinan tersebut dikira tidak menepati syarat yang diperlukan.

Hukum syarak dalam akta atau enakmen adalah merujuk kepada undang-undang Islam dalam mana-mana mazhab yang diiktiraf. Maksud mazhab yang diiktiraf ialah merujuk kepada mazhab Ahli Sunnah Wa al- Jamaah (Ezad Azraai Jamsari et al, 2011), iaitu mazhab Syafie atau mengikut mana-mana satu Mazhab Hambali, Hanafi atau Maliki. Menurut Zulkifli Hasan (2008), penekanan lebih diberikan kepada mazhab Syafie yang begitu sinonim dengan masyarakat Islam Malaysia, namun terdapat kebebasan untuk merujuk kepada mazhab-mazhab yang lain jika tidak terdapat pandangan dalam mazhab Syafie mengenai sesuatu isu atau jika rujukan kepada mazhab Syafie tidak dapat menyelesaikan isu tersebut.

Dari sudut hukuman atau denda pula, akad perkahwinan yang dibuat oleh seseorang tidak mengikut kuasa yang diberikan kepadanya adalah merupakan kesalahan yang menyebabkan perkahwinan tidak boleh didaftarkan dan boleh dikenakan denda mengikut Akta/Enakmen yang berkuatkuasa.

Dalam Seksyen 39, Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri Sembilan 2003 misalnya menyatakan bahawa, mana-mana orang, yang mengakadnikahkan atau berbuat sesuatu yang berupa mengakadnikahkan mana-mana perkahwinan sedangkan dia tidak diberi kuasa di bawah Enakmen ini untuk berbuat demikian, melakukan suatu kesalahan dan apabila disabitkan boleh dihukum didenda tidak melebihi dua ribu ringgit atau dipenjarakan selama tempoh tidak melebihi satu tahun atau kedua-duanya.

Sementara bagi pasangan yang menggunakan khidmat wali hakim pula, tiada hukuman atau penalti bagi pasangan yang berkahwin menggunakan wali hakim tanpa kebenaran wali nasab. Walaubagaimanapun pasangan tetap dikenakan hukuman di atas kesalahan perkahwinan tidak mengikut undang-undang, sebagai contoh pasangan yang kahwin di Thailand menggunakan wali hakim Negara berkenaan (Temubual dengan Us. Ahmad Ibrahim pada 17 Mei 2019).

KES-KES MELIBATKAN WALI HAKIM DI MALAYSIA

Sebagaimana disebut sebelum ini, menurut hukum syarak wali hakim atau wali raja hanya diberi kuasa mengakadnikah pasangan semasa ketiadaan wali atau wali nasab tidak layak mengakadnikah pasangan tersebut. Berdasarkan kajian yang dibuat di Negeri Sembilan, kes perkahwinan menggunakan wali hakim yang paling banyak dilaporkan ialah berkaitan perkahwinan tidak mengikut undang-undang seperti perkahwinan di Selatan Thailand, seterusnya diikuti perkahwinan anak tak sah taraf, wali enggan, tiada wali atau muallaf atau wali belum baligh dan terakhir wali ghaib yang tidak diketahui samada masih hidup atau telah meninggal dunia. Menurut Ustaz Ahmad Ibrahim (temubual pada 17 Mei 2019). Menurut beliau lagi, antara punca utama pasangan berkahwin di negara berkenaan adakah disebabkan:-

-
-
- a. Suami yang telah beristeri mengambil jalan mudah kahwin di Selatan Thailand., kerana tidak mahu isteri yang sedia ada mengetahui perkahwinan tersebut.
  - b. Ibubapa tidak memberi restu dalam perkahwinan
  - c. Telah terlanjur dan tidak mahu ibubapa mengetahui hal tersebut.

Berikut merupakan beberapa contoh kes melibatkan tertib perkahwinan daripada wali nasab kepada wali raja yang berlaku di Malaysia secara amnya.

Dalam satu kes di Mahkamah Tinggi Shah Alam (2011), telah membuktikan betapa pentingnya wali berpandukan ketetapan syarak dalam sesuatu perkahwinan. Fakta kesnya ialah, Mohammed Khafidz Bin Mohamad Ishak (Pemohon 1) dan Rabiah Bt Sabri (Pemohon 2) telah bernikah pada 27 Januari 2011 di wilayah Songkhla, Thailand. Pemohon-pemohon menyatakan bahawa pernikahan tersebut telah diwalikan oleh Wali Hakim yang bernama Hj. Shafie Kayem bin Hj. Manaf. Walau bagaimanapun, abang Pemohon 2 selaku wali nasab Pemohon 2 yang bernama Anuar Bin Sabri turut berada di dalam Majlis Pernikahan tersebut. Perpindahan wali daripada Wali Nasab kepada Wali Hakim juga tidak sepatutnya wujud di dalam pernikahan tersebut kerana Mahkamah mendapati bahawa sewaktu pernikahan tersebut berlangsung, Wali Nasab/ Wali Akrab Pemohon 2 iaitu saudara lelaki kandungnya yang bernama Anuar bin Sabri berada di dalam majlis pernikahan tersebut. Mahkamah memerintahkan agar pernikahan antara Pemohon 1 dan Pemohon 2 *difaraqkan*.

Dalam kes Norasiah bt. Abd. Rahman dan Mohd Nasir b. Mohd Rosly (bukan nama sebenar). Dalam kes ini Norasiah adalah anak tidak sah taraf dengan bapanya. Apabila Norasiah berkahwin pada 28 Oktober 2006, dia telah berwalikan dengan abangnya, sedangkan walinya ketika itu sepatutnya ialah wali raja. Apabila kes tersebut dilaporkan ke Mahkamah Syariah dan Mahkamah berpuas hati dengan keterangan yang telah diberikan, maka mahkamah bersetuju untuk memfaraqkan perkahwinan

tersebut pada 10 Januari 2012 setelah hampir 4 tahun pasangan tersebut hidup bersama (Wan Abdul Fattah Wan Ismail et.al. 2018).

Dalam kes, Mahkamah Tinggi Syariah Seri Manjong Perak, Mohd Shahril Puteh lwn Siti Zaharah Che Tak [2010] 1 CLJ, 251, mahkamah telah mendengar permohonan pengesahan perkahwinan poligami dan sijil perkahwinan menunjukkan perkahwinan di akad di Padang Besar, Perlis oleh seorang Wali Hakim dari Thailand. Isu yang timbul sama ada sijil dipalsukan atau sama ada suatu perkahwinan sindiket dan akibatnya ialah sama ada pernikahan ini sah atau tidak untuk didaftarkan di bawah Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Perak) 2004 Seksyen 9 dan Seksyen 23. Isu berkaitan wali juga timbul apabila perkahwinan poligami ini menggunakan Wali Hakim, Fakta kesnya, pasangan ini telah berkahwin di Padang Besar, Perlis menggunakan Wali Hakim dari Thailand. Isu yang timbul ialah sama ada Wali Hakim berkuasa mengakadkan pernikahan, dan boleh didaftar di bawah Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Perak) 2004 Seksyen 9 dan Seksyen 23. Mahkamah memutuskan pernikahan batal dan tak sah dan menolak pendaftaran, ini kerana terdapat penipuan dalam surat perakuan dan pengesahan nikah dan begitu juga terdapat satu sindiket di belakang pernikahan ini. Naib Kadi yang berkenaan, Abdul Samad bin Hj Abdul Rahman, tidak mempunyai kuasa ataupun tauliah untuk bertindak sebagai Wali Hakim atau Wali Am bagi mengakadkan pernikahan pasangan di sini dan akad nikah yang dibuat adalah bertentangan dengan hukum syarak. Begitu juga, beliau tidak mempunyai kapasiti atau keupayaan seorang wali untuk membolehkannya melafazkan ijab dan rukun *sighah* bagi akad. Oleh kerana syarat di dalam rukun wali tidak dipenuhi, maka akad nikah di sini adalah tidak sempurna dan tidak sah di sisi Hukum Syarak.

KESIMPULAN

Isu pewalihan adalah isu besar dalam suatu perkahwinan. Ia memberi kesan langsung kepada perkahwinan tersebut. Para fuqaha sejak sekian lama telah meletakkan syarat-syarat yang sesuai untuk memastikan wali nikah adalah orang yang selayaknya memikul amanah tersebut. Sekiranya dia tidak layak maka akan diganti dengan orang yang lebih berkelayakan sehinggalah ke peringkat wali yang paling akhir menjaga masalah masyarakat Islam iaitu wali hakim atau raja yang dilantik oleh pemerintah kerajaan Islam.

Di Malaysia telah ada undang-undang yang digubal mengikat setiap orang Islam yang ingin berkahwin, misalnya Akta Undang-undang Keluarga Islam (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1984 yang menyentuh semua perkara berkaitan perkahwinan termasuklah soal siapa wali yang patut mengakadnikah sesuatu perkahwinan dan tertibnya, sekiranya wali berhalangan maka siapakah yang akan menggantikannya mengikut hukum syarak.

Sungguhpun begitu, masih kedapatan kes-kes yang melanggar peraturan atau undang-undang yang sedang berkuatkuasa. Kajian ringkas yang dijalankan di Negeri Sembilan menunjukkan berlaku pelanggaran terhadap undang-undang perkahwinan kerana sikap pasangan yang ingin mengambil jalan mudah dalam meneruskan perkahwinan, samada mengelakkan dari pengetahuan isteri pertama atau kahwin lari kerana cinta dan mendapat halangan ibu bapa.

Sungguhpun perkahwinan di luar negara yang menjadi penyumbang terbesar kes perkahwinan menggunakan wali hakim sah jika mengikut rukun dan syaratnya, tetapi persoalan menjadi lebih rumit apabila perkahwinan itu tidak didaftarkan atau berlaku perceraian, lebih-lebih lagi kepada pihak perempuan. Justeru, pihak perempuan perlu sangat berhati-hati dan mengambil cakna dalam soal hukum-hakam perkahwinan dan prosedur mahkamah. Janganlah kerana rayuan dan pujukan lelaki atau halangan keluarga terus mengambil keputusan kahwin lari, cuba

ambil sedikit masa untuk berbincang dengan mereka yang lebih arif, memahami situasi positif dan negatif tindakan tersebut dengan sebaiknya untuk masalah dan kebaikan di hari mendatang.

Bagi pihak berkuasa pula, sesuatu perlu dilakukan bagi mengurangkan gejala penggunaan wali hakim pada tempat yang tidak sepatutnya terutamanya yang melibatkan perkahwinan menggunakan wali hakim di luar negara kerana ia bersalahan dengan enakmen dan boleh menimbulkan kesan jangka panjang kepada pasangan jika gagal didaftarkan. Antara langkah yang boleh dilakukan ialah memberi lebih kefahaman kepada masyarakat mengenai pentingnya peranan wali dalam sesebuah perkahwinan dan kesan sekiranya berlaku kesilapan dalam tertib wali. Selain itu, pihak berkuasa juga mungkin boleh mengkaji semula keputusan hukum pasangan yang sengaja melarikan diri untuk berkahwin di luar negara secara lebih spesifik berdasarkan data dan kes-kes yang berlaku untuk memberi lebih kebaikan dan menolak keburukan yang lebih besar daripada kes seumpama itu.

RUJUKAN

- Abu Daud, Sulaiman bin al-Ashasy al-Azdi al-Sajastani. 2009. *Sunan Abi Daud*. Beirut, Lubnan. Dar al-Risalah al-Alamiyyah.
- Ahmad Ibrahim, Bahagian Undang-Undang Keluarga, JHEINS. Temubual pada 17 Mei 2019.
- Ahmad al-Hasri, 1987. *Al-Nikah wa al-Qadaya al-Muta'alliqat Bihi*. Cet. 1. Beirut, Lubnan: Dar Ibn Zaidun.
- Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984
- Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Sembilan) 2003.
- Ezad Azraai Jamsari, Muhammad Adib al Samuri, Salmy Edawaty Yaacob, Noor Aziah Mohd Awal, Izhar Arif Mohd Kashim dan Mohamad Zulfadzlee Abu Hasan Ashaari (2011). *Penetapan*

Mazhab Ahli Sunnah Wa al-Jamaah Sebagai Definisi Islam di Malaysia: Hak Penyebaran Agama Bagi Kumpulan Agama Minoriti. Jurnal Undang-undang dan Masyarakat. m.s. 31-42.

Ibn Qudamah, Abdullah bin Ahmad bin Muhammad. 1997. *Al-Mughni*. t. tpt. Dar Alam al-Kutub.

Al-Jaziri, Abdul Rahman. 2004. *Al-Fiqh ala al-Mazahib al-Arba'ah*. Al-Qaherah. Dar al-Hadis.

Kamus Dewan. Edisi ke-4 .2010. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Muawwadh, Abd al-Tawwab Mustafa Khalid. 2015. *Tartib al-Awlia fi al-Nikah* dlm. <http://fiqh.islammesssage.com/NewsDetails.aspx?id=9760> dilayari pada 1/8/2018

Al-Nawawi, Abi Zakaria Yahya bin Sharf. 2005. *Minhaj al-Talibin*. Dar al-Minhaj. Beirut. Lubnan.

Ordinan Undang-undang Keluarga Islam, 2001 (Ordinan 43 Tahun 2001) Negeri Sarawak.

Al-Syafei. Muhammad bin Idris. 2001. *Al-Umm*. Dar al-Wafa li al-Tibaah wa Nasyrwa al-Tauzi'. Al-Mansurah.

Al-Syirazi, Abu Ishaq Ibrahim ibn Ali ibn Yusof al-Fairuz Abadi. 1996. *A-Muhazzab fi Fiqh al-Imam al-Syafie*. Beirut: Dar al-Qalam.

Wan Abdul Fattah Wan Ismail et.al. 2018. *Faraq Perkahwinan bagi Pasangan Tak Sah Taraf di Negeri Sembilan* dlm. International Journal of Islamic Thought. Vol 13 June 2018.

Al-Zuhaili, Wahbah. 2004. *Al-Fiqh al-Islami wa Adillatuh*. Dar al-Fikr. Dimashq. Syria.

Zulkifli Hasan. 2008. *Kedudukan Mazhab Dan Isu Tuduhan Liwat Dan Qazaf Menurut Perspektif Undang-Undang* dlm. <http://www.zulkiflihasan.com/wp-content/uploads/2008/05/>

Kedudukan-Mazhab-Menurut-Perspektif-Undang-undang.pdf
dilayari pada 8 Ogos 2018.

SENARAI KES

Mahkamah Tinggi Syariah Selangor, Shah Alam, Kes Mal Bil:
10200-012-0048-2011

Mohd Shahril Puteh lwn Siti Zaharah Che Tak [2010] 1 CLJ, 251